

PŘEDHRADÍ STŘEDOVĚKÝCH HRADŮ VE SVĚTLE PÍSEMNÝCH PRAMENŮ

Josef Hložek¹

*Katedra archeologie, Fakulta filozofická ZČU
hlozek@kar.zcu.cz*

Středověké hrady se řadí k nejvýznamnějším pramenům archeologie středověku. Hradní areály se staly nejen významnými dominantami minulé i současné kulturní krajiny, ale jejich existence se projevila také v soudobých písemných pramenech. Na základě srovnání s dalšími evropskými lokalitami bylo možné formulovat hypotézu, kdy předhradí středověkých hradů představovala prostředek adaptace hradního organismu na specifické, regionální, společenské, hospodářsko-ekonomické podmínky a mocenské poměry (Hložek 2012). Podobně jako celé hradní areály, tak samotná předhradí, stejně jako město, vesnice či sakrální stavby, figurují v mnoha souvislostech v celé řadě pramenů písemné povahy téměř ve všech částech Evropy. Na rozdíl od archeologických pramenů poskytují písemné prameny jazykovou informaci o někdejším významu a funkcích těchto částí hradních areálů (k vlastnostem archeologických pramenů Neustupný 2007, 23). Výpovědní potenciál písemných pramenů, zejména s ohledem na důvod pořízení písemného záznamu, však může být poněkud problematický a vyžaduje vždy náležitou kritiku. V tomto příspěvku se zaměříme na některá předhradí středověkých hradů, která v době svého života zastávala velmi různorodé funkce. Tato předhradí nepředstavovala pouze bezprostřední chráněné hospodářské a provozní zázemí hradu, ale jak z jejich popisu a vybavení vyplývá, stala se – v některých případech – také důležitou součástí hradních fortifikací i místem koncentrace vojenské síly.

Největší procento dochovaných písemných zpráv obsahujících informace o podobě předhradí a jejich vybavení pochází až z novověku (srov. např. Vavroušková 1935; Tomczak *et al.* 1961; Sedláček 1882–1927). I přes tuto skutečnost jsou informační hodnota a potenciál těchto zpráv neobyčejně významné, zvláště při komplexní interpretaci jednotlivých lokalit. V rámci hodnocení deskriptivní funkce novověkých popisů a inventářů můžeme v zásadě předpokládat tři modely jejich vzniku a souvislostí. V prvním případě popisuje pramen to, co je mu současné, a může tedy vypovídat pouze o objektech a situacích existujících v době pořízení záznamu. V druhém případě můžeme předpokládat, že pramen postihuje v rámci popisované situace také starší, více či méně transformované objekty a jejich součásti či vybavení. Ve třetím případě pak můžeme pracovat s předpokladem, že novověký pramen může,

---

¹ Za cenné informace a konzultace děkuji P. Rožmberskému.

v některých případech, popisovat středověké objekty v různém stavu dochování, které přežily do doby vzniku pramene, čímž se jeho informační hodnota může blížit informační hodnotě pramene středověkého. Na základě obecných zkušeností s odkryvy hradních lokalit a jejich následného srovnání s jejich historickými popisy či inventáři se můžeme prakticky souběžně setkat se všemi výše nastíněnými variantami výpovědního potenciálu písemných pramenů. Nicméně můžeme oprávněně předpokládat, že mnohé z pramenů, vztahujících se v našem případě k areálům předhradí, do jisté míry postihují jejich podobu a vybavení v období pozdního středověku. Ve prospěch tohoto předpokladu hovoří zejména rozsáhlejší výzkumné a dokumentační práce v prostoru areálů předhradí, umožňující komplexnější hodnocení těchto částí hradních dispozic.

PŘEDHRADÍ HRADU LIBŠTEJNA VE SVĚTLE PÍSEMNÝCH PRAMENŮ

Podívejme se nyní na písemnou evidenci vztahující se k předhradím hradu Libštejna (naposledy Kasl 2012) a Krašova (např. Durdík 1975), která se řadí k plošně nejrozsáhlejším a nejlépe dochovaným předhradím v Čechách. Písemná evidence k oběma areálům předhradí pochází až z období novověku. I přesto je tato evidence objektů a aktivit realizovaných v prostoru obou předhradí neobyčejně cenná, neboť je možné oprávněně předpokládat, že minimálně některé, v průběhu šestnáctého století zmiňované objekty a hospodářské provozy jsou středověkého původu. Význam těchto zpráv pak rovněž spočívá v detailnosti popisovaných částí hradních areálů do té míry, že je možné rámcově rekonstruovat spektrum aktivit realizovaných v době života hradu v souvislosti s jeho hospodářským provozem a zajištěním.

Na předhradí Libštejna je v roce 1543, kdy došlo k prvému dělení majetku mezi syny Jana z Valdštejna, jmenována „*maštal prostřední i se stavením a krovem jakž táž maštal s šířkou a délkou jest, plac na předhradí s branami, s pivovarem, sladovnou se spilkou též i s pekárnou a s jistebkou a s kůlnou, s kovárnou a též ty dvě věže při maštalech a třetí při sladovně a ty společně užívají a pohodlí zůstávají*“ (DZV 45 E 30). Kromě těchto objektů je dále uváděna „*konice velká*“ a „*konice prostřední*“. Velmi cenná je pak informace o existenci dřevěného vodovodu: „*Item vodu kteráž se do zámku po rourách vede nebo do předhradí*“ (DZV 45 E 30). Zápis z roku 1544 popisuje předhradí takto: „*Maštal velikou starou pokudž přehrazeno jest i s krovem a stavením nad touž maštali, pokudž šíře i dýle jest, a k témuž dílu tu novou baštu nad zámkem proti vratům. Než plac na předhradí s branami, s pivovarem, sladovnou, spilkou, též i pekárnou a s tou jistebnou a s kůlnou a s kovárnou, a ty dvě věže při maštalech a třetí při sladovně, ty se k společnému užívání a pohodlí zůstávají*“ (DZV 45 F 7v).

PŘEDHRADÍ HRADU KRAŠOVA VE SVĚTLE PÍSEMNÝCH PRAMENŮ

Neméně významné informace o vybavení a bezprostředním hospodářském zázemí se dochovaly v případě hradu Krašova. Krašovské panství zahrnovalo mezi lety 1542–1543 „*dvuor popl. s popl. tudíž, Kozojedy městečko, domy, krčmy, a dvory km. s pl., Milíčov, Břísko, Střímány, Rakolusky, Borek, Zbuohy, vesnice celé a dvory km. s pl., Hlineč ves a dvory km. s pl., což tu měl, s dědinami, lukami, lesy, potoky, řekami, kurmi, vajci, robotami, ospy, mlajny u Milíčova a na řece, na kterýmž sedí Vlk, a u Borku, na kterýmž sedí Žaludek, s podacími kostelními v Kozojedech a v Milíčově, s krčmami vajsadními i se vsí / s panstním*“ (Vavrouško-vá 1935, 201–202).

V roce 1589 prodává Vilémem Sviták z Landštejna na Krašově a Sosni hrad Ferdinandu Renšpergáru z Renšperku a z Držkovic a na Petrovicích. Při této majetkové transakci je Krašov jmenován jako „zámek Krašov s předhradím a v témž předhradí s krčmou výsadní, s kovárnou, s chalupíemi s kmetczy [tj. s chalupami kmetčími] s platy, s pivovarem, s spilkou, s sladovnou a se vším příslušenstvím při témž zámku a przed hradim [tj. před hradem nebo na předhradí] ležícím, s dědinami, lukami, oborami, zahradami, ohradami, pastvištěmi, s lesy, háji, porostlinami, chrastinami, vrbinami, s řekou tekoucí od Plzně, začínající se od samého jezu a mlýna liblínského, až zase dolů do samého jezu lejskovského, z obou stran s břehy, s mlýnem na též řece proti zámku ležícím slove Vlkovský a s tím se vším k témuž zámku a předhradí příslušenstvím, tak jakž k témuž zámku a dědictví od starodávna“ (DZV 167 F 10). „V témže roce pak příslušenství hradu tvořil rovněž dvůr a popluží, jenž slove Rohy, s ovčínem při témž dvoru ležícím, s rybníky“ (DZV 167 F 10v).

V roce 1606 je hrad Krašov popisován jako „zámek Krašov na skále nad řekou Misau [tj. Mží] řečenou, od kamene vystavěný, se všemi sklepy, podzemními suchými pokoji, komorami a jiným vším a všelijakým stavením, jakž ten zámek v svém zavření od starodávna jest, a jak jest jej dobré paměti pan otec náš od pana Ferdinanda Renšpergára, se vším a všelijakým příslušenstvím koupil, a také jak vklad z desk zemských svědčí. Zahrádku pod mostem zámku Krašova kořennou zdmi obehnanou, jakž v svém zdmi ohrazení již zůstává. Pivovar, sladovnu, spilku v předhradí zámku Krašova s pávní, káděmi mísecími[?], slívacími[?], chladicími a jiným vším a všelijakým k tomu pivovaru, sladovně, spilce příslušenstvím, což k tomu od starodávna náleží, s devíti krčmami výsadními a od starodávna svobodnými. A kde která jest buď v městečku a neb v které vsi dáleji zejména dotčenými a doloženými, nejináč než jakž jest takového pivovaru dobré paměti pan otec náš nejmilejší i s předky svými od starodávna užíval a až posavad se toho pivovaru, sladovny, spilky užívá. Lázněčku v předhradí zámku Krašova, nejináč než jakž v svém vyzdvihnutí zůstává, a jak jest se jí od starodávna užívalo. Kovárnu na témž předhradí zámku Krašova, nejináč než jakž v svém vyzdvihnutí zůstává, z níž na ten čas nájem platí Jan kovář při sv. Jiří 2 kopy, při sv. Havlu 2 kopy a roboty ženné 1 den“ (DZV 180 G 4).

Většina provozních objektů v prostoru předhradí, zejména výsadní krčma, mlýn, kovárna a pivovar fungovaly až do počátku 90. let 17. století, kdy již byl hrad v majetku plaského kláštera. V průběhu 90. let pak lidé žijící na Krašově, spojení s těmito provozy, v matrikách mizí (Rožmberský 2006, 9).

Velmi podobné popisy předhradí vznikaly také v Polsku (např. Tomczak *et al.* 1961). Na mnoha lokalitách jsou, kromě charakteru předhradí a jeho relativně běžného vybavení a zástavby, zmiňovány buďto přímo na předhradích, nebo v těsné blízkosti hradních areálů vystavěné pivovary či mlýny, které se mnohdy stávaly zdrojem nemalých příjmů. Pro chod a provozní zajištění hradního příslušenství tak mohly mít tyto objekty značný význam. Většina i menších hradů však byla s největší pravděpodobností vybavena vlastním mlýnským složením, sloužícím jak k průběžnému zpracování obilí, tak k výrobě střelného prachu, např. Miedzirzecz (Tomczak *et al.* 1961, 12–13) či Koniin (Tomczak *et al.* 1961, 38–39). V obou případech představovalo mlýnské složení velmi těžko postradatelné vybavení hradu. Lokalizace mlýna v rámci hradní dispozice však může být, zvláště v případě archeologizovaných situací, poměrně problematická. Rovněž nález mlýnského složení v rámci zaniklého hradního areálu je relativně málo pravděpodobný. Většina hradních objektů byla, s výjimkou např.

katastrofálních požárů, před jejich zánikem povětšinou velmi důkladně vyklizena a i v případě zániku hradu v rámci rychlé, především vojenské události, byla většina použitého vybavení hradu znovu použita či recyklována. Doposud tak nebyl lokalizován mlýn doložený písemnými prameny např. na hradě Choustníku. Indicií k existenci mlýnského složení na hradě je zmínka o „oškrdcích k okřesávání mlýnských kamenův“ (Sedláček 1885, 77). S jistotou však nelze říci, zda na Choustníku bylo instalováno složení sloužící k přípravě střelného prachu, nebo složení určené ke zpracování obilí. Kromě střelného prachu jsou totiž v hradním inventáři zmiňovány také suroviny nutné k jeho výrobě, tedy sanitr (5 centů) a síra (2 centy). S jistou dávkou opatrnosti je však možné předpokládat jeho umístění, s ohledem na jeho provozní charakter, v rámci prostoru rozsáhlého předhradí. Velmi logicky byly umístěny např. také mlýny na johanitském Craku des Chevaliers (Meyer *et al.* 2011, 321–323, 277) ležícím na území dnešní Sýrie, kde první z doložených z mlýnů byl situován v těsném sousedství neobyčejně rozsáhlých skladovacích prostor vybudovaných v rámci fáze II2B v druhé polovině 13. století. Druhý, menší z obou mlýnů na větrný pohon, byl vestavěn do jedné z věží posilujících vnější opevnění na severní straně hradního areálu.

Kromě popisů hradních lokalit zahrnujících rovněž popis předhradí, porízených v souvislosti s prováděním více či méně rozsáhlých majetkoprávních transakcí, představují velmi cenný zdroj informací také další soupisy hradních inventářů. Příkladem může být soupis inventáře hradu Sirok po jeho opuštění tureckou posádkou.

PŘEDHRADÍ HRADU SIROK VE SVĚTLE PÍSEMNÝCH A ARCHEOLOGICKÝCH PRAMENŮ

Hrad Sirok se nachází v oblasti Heves na severu Maďarska, na výrazném skalnatém kopci nad řekou Tomou a řadí se k nejvýznamnějším takzvaným skalním hradům v Maďarsku. Do kontextu skalních hradů řadí objekt především hradní jádro na výrazném tufovém bloku, v rámci kterého došlo, nejpozději v průběhu 16. století, k vylámaní rozsáhlých, zejména skladovacích prostor (obr. 1).

Hrad byl vystavěn na konci 13. století a do písemné evidence vstupuje v roce 1320, kdy se v průběhu vojenských akcí vedených Karlem Robertem z Anjou proti Matuši Čákovu stává královským majetkem. V královských rukách zůstává hrad do roku 1389, kdy opět přechází do majetku šlechty. Koncem 15. století mohl být hradní areál rozdělen mezi více majitelů (Fülöp 2009, 43). Zůstává však otázkou, nakolik se tato skutečnost odrazila ve stavební podobě hradu.

Do současnosti dochované opevnění předhradí (obr. 2) nechal vystavět Christopher Országh v roce 1562. Mezi lety 1596 a 1687 byl hrad obsazen tureckou armádou. Hradní posádka v tomto období čítala kolem 130 mužů. V roce 1687 je hrad Turky opuštěn. Na konci sedmnáctého, nebo na počátku osmnáctého století hrad ztrácí význam a zaniká. O stavu objektu a jeho vybavení vypovídá inventář z roku 1687 (Fülöp 2005, 149–150). V šedesátých letech 20. století byl hradní areál archeologicky zkoumán Bélou Kovácsem (Kovács 1975).

Hradnímu jádru, přístupnému chodbou vylámanou v tufovém masivu, dominoval minimálně od 14. století obdélný kamenný palác. Částečně opracované skalní bloky, vyčnívající z rostlého podloží, byly využity při výstavbě zděných konstrukcí prakticky ve všech částech hradního areálu. S ohledem na charakter staveniště hradního jádra je možné na plošině pod

ním, v prostoru dnešního silně opevněného předhradí, předpokládat starší ohrazený nebo jinak vymezený minimálně komunikační a provozní areál, zajišťující zároveň přístup k hradnímu jádru.

K výstavbě do současnosti dochovaného předhradí, opevněného masivní kamennou hradbou doplněnou třemi mohutnými pětibokými, dovnitř otevřenými baštami, došlo v roce 1562. K výstavbě opevnění (obr. 3) byl druhotně použit stavební materiál ze zdiva nedaleko stojícího pozdně románského kostela (Fülöp 2009, 45–46; srov. dále Kolektiv 2002, 43). V rámci výstavby nového opevnění předhradí a dvou nebývale rozměrných stájí bylo pozměněno také komunikační schéma hradní dispozice. Příchozí vstoupil novou branou s kolébkovým padacím mostem do předhradí a následně pak vstupní chodbou do jádra hradu. Stavební aktivita však směřovala i do prostoru hradního jádra, kde byl vystaven nový palác. Patrně v rámci této stavební etapy došlo také k rozšíření vstupní chodby a nově bylo vylámáno několik úrovní skladovacích prostor.

Na severní, přístupové straně byl hrad zajištěn zemním opevněním osazeným palisádou. Toto opevnění je rovněž zmiňováno v inventáři pořízeném bezprostředně po opuštění hradu tureckou posádkou v roce 1687 (Fülöp 2005, 162; Fülöp 2009, 45). Ne zcela vyřešenou otázkou však zůstává, zda je tato fortifikace výsledkem opevňovacích prací vyvolaných tureckým vpádem kolem roku 1595, nebo zda je až výsledkem posilování obrany hradu tureckou posádkou v letech 1596–1687. Prostor předhradí se stal po obsazení Turky polyfunkčním areálem s významnou skladovací, obytnou a vojenskou funkcí. Mladší parazitní zástavba spojená s dalším využitím opuštěného hradního areálu zde stávala až do poloviny 20. století. Hrad Sirok však ještě na konci 17. století představoval významné hospodářské centrum, „*užitečné pro pokladnu jeho královské milosti, protože je obklopen dostatkem polí a luk, stejně jako lesy, které oplývají žaludy, velikými rybníky s hojností ryb, mimo to ještě dva mlýny, každý o dvou složeních, vinice, odkud je možno získat až 70 nádob vína, množství zahrad nesoucí ovoce, a osm vesnic*“ (Fülöp 2005, 148).

Podívejme se nyní na pořízený hradní inventář detailněji:

„*V souladu s pokyny, které mi byly dány od nejosvícenějšího pana správce, co se týče hradu Syrok, jsem velmi pečlivě obhlédl všechny vyhřívané ložnice, stejně jako sousedící zásobárny, zda bych nemohl objevit nějaký movitý majetek, který by mohl být zabrán pro pokladnu Jeho královské milosti, tak i něco z toho, co bylo zabráno Turkům, ale hned, jakmile byl hrad předán Turky, vyslal pán generál ze Serau dvacet vojáků, aby pro něj obstarali přepravu všeho movitého tureckého majetku ze tří pokojů, a také pro sebe uchvátil určité množství medu a jak jsem informován, nejmilostivější pan Rismaul pro sebe přijal čtyři prostřední nádoby medu. Včely jsou v dutinách stromu koupil od téhož pána generála jistý správce Rosnavienský jménem Ballint Deák za 60 dukátů a z oněch váz osm naplněných medem, a také z oněch věcí, které se nelíbily panu generálovi a jeho úředníkům, odvezl pět naložených povozů. Kolik obilí, mechanických zařízení [zbraní?], prachu a střeliva bylo zaznamenáno, z těchto byl učiněn inventář a bude zaslán komornímu konsistoriu. Inventář, který byl nově skrze vítěznou armádu jeho nejsvětějšího majestátu, která obsadila Syrok sepsán mnou, Jakubem Domonkosem, komisařem vyslaným z Inclyta Camerum Sczepussinum ke konfiskaci a k sepsání věcí, které byly opět získány. Podepsáno šestého dne měsíce listopadu L.P. 1687.*

<i>Pokoje kamenné prastaré</i>	6
<i>Pokoje vytápěné</i>	2
<i>V jednom pokoji jsou sclopi, které se nazývají Szakálos</i>	21
<i>Dům s dřevěným trámovím, které je jenom málo Turky stavěno v hořejší části hradu spižírny, pod touto částí je z živého kamene vysekán prostor, který je rozdělen na pět částí, z jedné do druhé [je možno dostat se] branami, kolem kterého prostoru je možno umístit 300 váz vína</i>	13
<i>Ve sklepeních spižírnách horního hradu jsou sclopi nazývané Szakálos</i>	10
<i>Koule [projektily] menší do zařízení</i>	300
<i>Koule větší do zařízení</i>	12
<i>Prachové zařízení [palné] s [váhou] okolo jedné libry [puška?]</i>	50
<i>Šindelové kolíky / hřeby</i>	12.000
<i>Nádoba na obilí</i>	12
<i>Obydlí pro vojáky</i>	1
<i>Nádoba opletená železem</i>	1
<i>Motyky staré [či jiný nástroj na kopání]</i>	8
<i>Šindele</i>	300
<i>Ruční mlýny v horní a spodní části hradu</i>	3
<i>Živá studna [spíše cisterna] ve spodní části hradu</i>	1
<i>Nástroje pro zachovávání obilí</i>	2
<i>Truhlice odtud potom v domech prázdné</i>	20
<i>Menší zařízení [tormenta] nazývaná Taraczk</i>	4
<i>Kamenné stáje ve spodní části hradu</i>	2
<i>Dřevěné stáje</i>	1
<i>Menší vinice na různých místech okolo hradu</i>	20
<i>Zahrady plné stromů nesoucích ovoce</i>	
<i>V údolí veliký rybník</i>	1
<i>Nad rybníkem je jeden mlýn o dvou mlýnských kamenech, o kterém se říká, že má velký význam</i>	1

Kromě toho jsou veliké lesy, nesoucí žaludy, louky, orná půda, stodoly. Vesnice v onom údolí jsou zčásti drženy křesťany a zčásti také Turky. Pro pokladnu jeho královského majestátu již bylo zkonfiskováno osm vesnic“ (Fülöp 2005, 148–150).

Soupis inventáře a příslušenství hradu Sirok pomáhá dotvářet odraz areálu předhradí dokumentovaný na úrovni archeologických pramenů. V rámci dispozice hradu Sirok tak můžeme sledovat neobyčejně zajímavý jev patrný i na dalších lokalitách v Evropě. Původně nejspíše dvojdílný hrad byl patrně v důsledku turecké expanze posílen výstavbou nového, poměrně propracovaného opevnění předhradí schopného vedení aktivní obrany. Zároveň s jeho výstavbou dochází k posílení obranyschopnosti objektu výstavbou dalších víceúčelových a skladovacích prostor v areálu hradního jádra. Vojenská hodnota hradu však stoupla také výstavbou rozsáhlých, s ohledem na rozsah dispozice hradu poněkud naddimenzovaných stájí. Všechny stáje musely, s ohledem na charakter hradního jádra spadajícího do kontextu skalních hradů, být situovány v prostoru předhradí. V současnosti jsou však v tomto prostoru patrné reliktů pouze jediného takto interpretovatelného objektu. Při soupisu hradního inventáře však byly konstatovány tři budovy stájí. S neobvykle rozsáhlými stájemi,

schopnými pojmout až 200 koní, se můžeme setkat také na západočeském Novém Herštejně, kde jsou v roce 1512 zmiňovány stáje pro 200 koní (Jánský 1998, 191; Durdík 2000, 386–387). Stáje johanitského Craku des Chevaliers byly schopny v první polovině 13. století pojmout minimálně 180 koní. Z filosofie a způsobu vedení vojenských akcí doby karlovské by pak mohla do jisté míry vycházet také stavební podoba hradu Kašperku, kdy rozsáhlý prostor „dolního hradu“ poskytoval dostatečný prostor k ubytování nemalé vojenské posádky či jízdy (Anderle 2005, 68), zatímco hradní jádro zůstává z vojenského hlediska pasivní, módně strukturovanou částí hradního organizmu, kumulující v sobě zejména rezidenční, reprezentativní a symbolickou funkci.

Neobyčejně cenné jsou pak zprávy o dalším, víceméně provozním i vojenském vybavení středověkých hradů, obsahující, kromě zbraní a střeliva, také např. motyky či „kratce“. Tyto zmínky korespondují např. s obdobným archeologickým nálezem ze Sionu (Jánský 1963, 227) a mohou souviset jak s hospodářsko-provozními aspekty života hradu, tak s opevňovacími pracemi. Neméně důležitá je pak rovněž informace o rezervě střešní krytiny, která byla jistě součástí vybavení většiny hradních objektů. V rámci archeologických pramenů je však z poměrně logických důvodů zejména spalná střešní krytina evidována výjimečně. Velmi zajímavá, a to jak z hlediska pramenů písemné povahy, tak z hlediska archeologických pramenů, je transformace původního areálu předhradí v neobyčejně významný, obranné kvality hradu posilující prvek a jeho následné využití jako turecké vojenské ležení.

„PŘÍPAD MÜNCHENSTEIN“

Neobyčejně cenné jsou pak ojedinělé zmínky o předhradích v záznamech právní povahy. Po bitvě u města St. Jakob an der Birs (1444) byl nedaleko Basileje zničen švýcarský vojenský houf armagnackým žoldnéřským oddílem pod vedením francouzského následníka trůnu. S ohledem na tuto závažnou událost shromažďovalo město Basilej svědecké výpovědi o chování šlechty a venkovského obyvatelstva s důrazem na informace o možné kolaboraci s cizími žoldnéřskými oddíly. V rámci vyšetřování této kauzy se Basilejští zaměřili také na události na hradě Münchensteinu (Meyer 1981, 104–106; Ramseier *et al.* 1995, 127) v den bitvy, neboť v prostoru hradu, i přes prohlášení Müncha z Münchensteinu a Lövenberku o loajalitu a neutralitu, pobývala početná skupina prominentních nepřátel Basileje. Klíčovou postavou v procesu byl fojt pánů Münchensteinu, Cueni Sürli, který popsal události následujícím způsobem:

„[...] als Die Lantzlüt uff die selben nacht, als die Schnider [sc. Armagnacken] in das land koment, das was uff sunnentag zr nacht nechts vos St. Bertholomäusag [22. August], gegen Münchenstein in die Vorburg kamet, da were er und ander von Münchenstein by irem jungherren Conrat von Lövenberg uff dem hussz, und daselbs in der vorburg wärent von den lantzlüten herr Hanns von Münstral etc. [es folgen sieben Namen], als inn denn jungher Conrat von Lövenberg die nampte, wand er bekante sy nit. Intem er tett ouch geseit, das Soppense von Seckingen da were, Ulrich Schütz, Speckesser, Martin Riczlis sun von Terwiler und sut ander edal und unebel vil die er nit bekannt“ (Meyer 2004, 215, cituje UBB7, 120f, Nr.80).

Z výpovědi münchensteinského fojta poměrně zřetelně vyplývá odlišné vnímání jednotlivých částí hradního organizmu; hradního jádra, označovaného jako *hussz*, tedy dům (*Haus*), a prostoru předhradí, kde vznikla v prostoru opevnění uzavřená aglomerace vesnic-

kého charakteru. Rovněž se pak zdá, že hradní jádro a v prostoru předhradí vzniklá lehčeji opevněná aglomerace měly, nebo mohly za určitých podmínek mít odlišné, či spíše odlišně vnímané, právní postavení. Zpřístupnění prostoru předhradí, nebo alespoň tolerance Armagnackých v tomto prostoru neznamenal porušení ohlášené neutrality. S touto událostí však vyvstává celá řada dalších otázek, zda byl středověkým člověkem považován prostor lehce opevněného areálu předhradí, ve srovnání s hradním jádrem, za samostatný a plně hájitelný opěrný bod a zda měla předhradí i v dalších případech odlišný právní statut než prostor vlastního jádra hradu. Jistým ekvivalentem na předhradí se rozkládající münchensteinské podhradní aglomerace mohou být na území Čech se vyskytující, svým charakterem a právním postavením specifická opevněná podhradní sídliště-latrány (Durdík 2006).

Z výpovědí písemných pramenů vztahujících se k hodnoceným hradním lokalitám vyplývá nejen míra variability stavební podoby a vybavení předhradí středověkých hradů, ale také jejich měnící se úloha, možné odlišné chápání jednotlivých částí hradních areálů středověkým člověkem a v neposlední řadě také dlouhodobý hospodářský význam předhradí, který na většině lokalit přetrvává hluboko do novověku. V mnoha případech pak předhradí, zejména zajištěná novým opevněním, umožnila nejen adaptaci hradu na měnící se hospodářskou a ekonomickou situaci v období novověku, ale do určité míry také umožnila zachování někdejšího vojenského potenciálu objektů, jejichž počátky sahají již do 13. či 14. století.

LITERATURA A PRAMENY

- [DZV]–: Desky zemské větší: 45 F 7v; 45 E 30; 167 F 10; 167 F 10v; 180 G 4.
- Anderle, J. (2005): Hrad Kašperk – Die Burg Kašperk – Karlsberg. *Průzkumy památek* XII, s. 37–72.
- Durdík, T. (1975): Vývoj Krašova na základě archeologického výzkumu – Die Entwicklung der Burg Krašov aufgrund des archäologische Befunds. *Archeologické rozhledy* XXVI, s. 16–28.
- Durdík, T. (2000): *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Libri, Praha.
- Durdík, T. (2006): Latran – ein spezifischer Typ der befestigungen Unterburgsiedlungen in Böhmen. In: Ettl, P., Flambard-Héricher, A.-M., McNeil, T. E. (eds.): *Château Gaillard 21*. Caen, s. 109–118.
- Fülöp, A. (2005): Adatok a Siroki vár építéstörténetéhez – Information Relating to the Architectural History of Sirok Castle. *Agria* XL, s. 137–162.
- Fülöp, A. 2009: Sirok Castle, Castrum. *A Castrum Bene Egyesület Hírlevele*, s. 43-48.
- Hložek, J. (2012): Předhradí středověkých hradů v Čechách – proč právě předhradí? *Časopis Společnosti přátel starožitností* 120(1), s. 36–47.
- Jánská, E. (1963): Archeologický výzkum hradu Sión – Archäologische Untersuchung der Burg Sión. *Archeologické rozhledy* XV(2), s. 220–247.
- Jánský, J. (1998): Tři kapitoly z dějin hradů Starého a Nového Herštejna – Drei Kapitel aus der Burgengeschichte des Alt-Herštejn und Neu-Herštejn. *Castellologica bohemica* 6(I), s. 187–204.

- Kasl, F. (2012): Předhradí hradu Libštejna – geodetické zaměření a povrchový průzkum – Die Vorburg der Burg Libštejn. Geodetische Vermessung und Oberflächeuntersuchung. *Castellologica bohemica* 12, s. 293–304.
- Kolektiv (2002): *Az Egri vár és kincsei – Eger Castle and its Treasures*. Eger.
- Kovács, B. (1975): Sirok. In: Gerő László: *Várépítészetiünk*. Stero, Budapest, s. 250–254.
- Meyer, W. (2004): Vorburgen. Bemerkungen zur topographisch–baulichen, funktionellen Vielfalt sowie zur terminologischen Unschärfe. In: Ettle, P., Flambard-Héricher, A.-M., McNeil, T. E. (eds.): *Château Gaillard 21*. Caen, s. 215–227.
- Meyer, W. (1981): *Burgenfreunde beider Basel (Hrsg.): Burgen von A bis Z. Burgenlexikon der Regio*. Druckerei Klingental, Basel.
- Meyer, W., Zimmer, J., Boscardin, M.-L. (2011): *Crak des Chevaliers in Syrien. Archäologie und Bauforschung 2003-2007*. Koblenz.
- Neustupný, E. (2007): *Metoda archeologie*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň.
- Ramseier, W., Huggel, S., Kolb, B., Salathé, R., Meyer, W. (1995): *Münchenstein Heimatkunde*. Verlag des Kantons Basellandschaft, Basel.
- Rožmberský, P. (2006): Obyvatelé Krašova v druhé polovině 17. století. *České památky* 1–2, s. 8–10.
- Sedláček, A. (1882–1927): *Hrady, zámky a tvrze království českého 1–15*. Praha.
- Tomczak, A., Ohryzko-Włodarska, C., Włodarczyk, J. (1961): *Lustracja wojewodztw Wielkopolskich i Kujawskich*. Warszawa.
- Vavroušková, A. (1935): *Desky zemské království českého. Kvaterny trhové. Svazek 2*. Praha.

obr. 1 Hrad Sirok – celkový pohled. Foto autor.

obr. 2 Předhradí hradu Sirok s pozůstatky původní zástavby i mladšího využití.
Foto autor.

obr. 3 Obvodová hradba předhradí vystavěná za použití lomového kamene, staršího rozebraného kvádríkového zdiva i starších tesaných architektonických článků (označeny šipkami). Foto a úprava autor.